

Anna Morawska

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Olsztynie w latach 1946-1961

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 636-640

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA MORAWSKA

PEDAGOGICZNA BIBLIOTEKA WOJEWÓDZKA W OLSZTYNIE W LATACH 1946 — 1961

Wraz z rozwojem szkolnictwa zrodziła się potrzeba zorganizowania dla nauczycieli bibliotek specjalnych. Z inicjatywy Kuratorium Okręgu Mazurskiego powstała w Olsztynie w 1946 r. Centralna Biblioteka Pedagogiczna. Nowa placówka rozpoczęła działalność na Ziemiach Odzyskanych od podstaw. Wprawdzie na Warmii i Mazurach istniały polskie biblioteki, np. Centralna Biblioteka Polska w Niemczech — Oddział Prusy Wschodnie, lecz były przeznaczone dla ludu i miały za zadanie chronienie go przed wynarodowieniem. Organizatorem i pierwszym kierownikiem biblioteki był Otton Lipkowski, wizytator Oddziału Kształcenia Nauczycieli. Kierował placówką do 31 sierpnia 1947 r., po nim objął kierownictwo Michał Chomin, nauczyciel Liceum Pedagogicznego, zatrudniony w Bibliotece już od 1 listopada 1946 r. w niepełnym wymiarze godzin. Na podkreślenie zasługują wysiłki wkładane w sprawę gromadzenia księgozbioru. Duże zasługi położył Otton Lipkowski, który każdy swój wyjazd służbowy do Warszawy wykorzystywał równocześnie na zakup książek. Z tego okresu pochodzą takie dzieła, jak *Wielka Literatura Powszechna*; *Wielka Historia Powszechna*; *Dzieje wychowania i Historia wychowania* — Kota; *Polska, jej dzieje i kultura*; *Dmochowskiego, Kopernika rozprawy o monecie* i inne dzieła ekonomiczne itp.

Również Michał Chomin zabiegał niestrudzenie o zwiększenie księgozbioru, co nie było rzeczą łatwą. A źródła były różne: dary od nauczycieli-repatriantów, np. Władysława Rostkowska pismem z dnia 10 I 1946 r. przesała do Kuratorium 26 książek pedagogicznych dla przyszłej biblioteki nauczycielskiej, przydziały za pośrednictwem Ministerstwa Oświaty Biblioteka otrzymała między innymi książki z zakresu lektury szkolnej, wydane w Moskwie przez Związek Patriotów Polskich. Kierownictwo Biblioteki zabezpieczyło około 3000 woluminów w języku niemieckim, wśród nich wielotomową *Encyklopedię pedagogiczną*, książki z zakresu wychowania i nauczania oraz inne, np. *Brehma. Życie zwierząt*. Poważnym źródłem zwiększenia księgozbioru było przejęcie biblioteki nauczycielskiej w liczbie 680 woluminów w roku 1949 likwidującego się Liceum Mazursko-Warmińskiego (dawniej krzemienieckie). Poza tym systematycznie prowadzone były zakupy książek w księgarniach, antykwariatach i od osób prywatnych.

Biblioteka początkowo mieściła się w budynku Liceum Pedagogicznego przy ul. Pieniężnego 3, w pokoiku o powierzchni 9 m. kw. Pierwszymi czytelnikami byli nauczyciele Szkoły Ćwiczeń i Liceum Pedagogicznego oraz uczniowie tegoż Liceum, a zwłaszcza klasa młodzieży miejscowego pochodzenia.

Formy pracy z czytelnikami były bardzo proste — ograniczały się do wypożyczeń, ale już i w tym okresie szukano dróg do czytelnika. Dyrektor Chomin wygłaszał na konferencjach nauczycielskich i w klasach licealnych prelekcje na temat: *Kultura czytelnicza*, zachował się również w aktach Biblioteki notatnik porad czytelnicznych, udzielanych zgłaszającym się nauczycielom.

Wyniki pracy Biblioteki w latach 1946 — 1961 obrazuje poniższe zestawienie.

Rok	woluminy	czytelnicy	wypożyczenia
1946	698	34	205
1947	918	74	470
1948	1417	159	960
1949	3500	224	1690
1950	6260	430	2500

W następnych latach działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej zaczęła się systematycznie rozszerzać. Wpłynęło na to między innymi organizowanie nowych placówek oświatowych, w których Biblioteka znalazła naturalnych sprzymierzeńców.

W roku 1951 powołano ośrodki doskonalenia kadr oświatowych. Biblioteka i ośrodki miały zbieżny cel, którym było upowszechnianie książek i czasopism, niezbędnych w pracy nauczyciela.

Zorganizowane w 1954 r. w Olsztynie Studium Nauczycielskie stacjonarne i zaoczne wydatnie wpłynęło na zwiększenie się liczby czytelników. Zarówno nauczyciele, jak i studenci SN znaleźli w bibliotekach pedagogicznych pomoc w zdobywaniu i podnoszeniu swoich kwalifikacji.

W pierwszych miesiącach 1958 roku rozpoczęły działalność wydziały pedagogiczne Związku Nauczycielstwa Polskiego i zajęły się organizowaniem konferencji rejonowych. Pozwoliło to bibliotekom pedagogicznym propagować czytelnictwo wśród nauczycieli-praktyków, a zwłaszcza pracujących na wsi.

W roku 1960 na miejsce zlikwidowanych przed dwoma laty ośrodków doskonalenia kadr oświatowych powołano okręgowe ośrodki metodyczne, które zasięgiem swym objęły szkolnictwo ogólnokształcące i zawodowe. Biblioteki pedagogiczne stały się niezbędnym warształem pracy ośrodków. Organizowane przez poszczególnych kierowników sekcji konferencje przedmiotowe stworzyły możliwości popularyzowania literatury pedagogicznej i innej.

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka objęła swoim zasięgiem całe województwo dzięki zorganizowaniu w latach 1951 — 1955 osiemnastu powiatowych bibliotek pedagogicznych.

Daty zorganizowania pedagogicznych bibliotek powiatowych i nazwiska pierwszych kierowników wykazuje poniższa tabelka.

Lp.	Miejscowość	Data uruchomienia biblioteki	Pierwszy kierownik PBP
1.	Nowe Miasto	1 I 1951	Maria Macidłowska
2.	Iława	15 III 1951	Izabela Rogalska
3.	Szczytno	15 III 1951	Roman Jamka
4.	Kętrzyn	16 III 1951	Helena Chudzik
5.	Ostróda	1 IX 1951	Alfred Orlicz
6.	Giżycko	1 IX 1951	Jadwiga Czyżewska
7.	Lidzbark Warmiński	1 IX 1951	Wiktor Wincel
8.	Braniewo	1 I 1952	Maria Strużyńska
9.	Działdowo	1 I 1952	Kazimierz Ertmański
10.	Morąg	1 I 1953	Mieczysław Michałowski
11.	Mragowo	1 IV 1953	Karol Skwarczyński
12.	Pasiąg	1 IV 1953	Helena Sulżycka

13. Górowo	1 V 1953	Irena Kachel
14. Nidzica	1 V 1954	Jan Małek
15. Węgorzewo	1 V 1954	Krystyna Łukszo
16. Pisz	1 VI 1954	Jan Smoliński
17. Bartoszyce	1 V 1955	Bronisława Gawlicz
18. Biskupiec	1 V 1955	Anna Brożyn

Pedagogiczne biblioteki powiatowe rozpoczęły pracę w trudnych warunkach zarówno lokalowych, jak i kadrowych. Do wyjątków należały własne pomieszczenia. Najczęściej mieściły się w biurach wydziałów oświaty prezydentów powiatowych rad narodowych, w oddziałach powiatowych ZNP, bądź też w budynkach szkolnych. Kierownicy bibliotek początkowo byli zatrudnieni w wymiarze 11 godzin tygodniowo i opłacani niewielkim ryczałtem. Sytuacja bibliotek powiatowych znacznie się poprawiła po przejściu w 1957 r. pracowników tych placówek na etaty pedagogiczne i budżety inspektoratów oświaty.

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka prowadzi systematyczne dokształcanie kierowników bibliotek powiatowych, jak praktyki w Bibliotece Wojewódzkiej dla nowo zatrudnionych, odprawy kwartalne, zwiedzanie innych bibliotek itp.

Korzystne zmiany organizacyjne w bibliotekach pedagogicznych poważnie wpłynęły na ich rozwój, co uwidaczniają poniższe dane cyfrowe.

Rok	Pedagog. Bibl. Wojew.			Pedagog. Bibl. Powiatowe		
	wolum.	czyteln.	wypoż.	wolum.	czyteln.	wypoż.
1954	14 832	877	6 559	18 470	1131	6 076
1957	20 348	1099	9 452	33 740	1953	7 503
1960	25 962	1176	20 072	65 242	3432	26 885

Księgozbiory. Stan księgozbioru Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej znacznie się rozrósł i na dzień 30 XI 1961 r. wynosił 28 500 woluminów i 1020 roczników czasopism, w tym 175 w językach obcych (rosyjskim, francuskim i niemieckim).

Na księgozbiór ten złożyły się:

a) planowane zakupy z własnego budżetu zarówno produkcji wydawniczej bieżącej, jak i dawnej przez systematyczne uzupełnianie w antykwariatach pozycjami naukowymi, jak Biegeleisen, *Ilustrowane dzieje literatury polskiej*; Bobrzyński *Dzieje Polski w zarysie*; *Historia najnowsza pod redakcją H. Mościckiego i J. Cynarskiego*; Askanaży, *Napoleon a Polska*; *Dwa stulecia*; Sokołowski, *Dzieje Polski ilustrowane*; Haman, *Historia sztuki*; W. Bobkowska, *Pruska polityka szkolna na ziemiach polskich* i inne.

b) Przydziały centralne Ministerstwa Oświaty.

c) Przyjęcie w 1952 r. księgozbioru Wojewódzkiego Ośrodka Doskonalenia Kadr Oświatowych w ilości około 4 000 woluminów. Wśród przyjętego księgozbioru szczególnie cenne pozycje zostały zgromadzone przez kierowników sekcji dydaktyczno-naukowych: Jadwigę Lindner, Zofię Kottik, Irenę Pawłowską, Czesława Peplowskiego i innych. Oto niektóre z pozycji: Ignacy Chrzanowski, *Historia literatury polskiej*, Gabriel Korbutt, *Literatura polska* (bibliografia 4-tomowa); *Wiedza o Polsce*. Handelsman, *Historyka*; *Wielka przyroda ilustrowana*; Piotr Chmielowski, *Historia literatury polskiej* i inne.

d) W 1961 r. Biblioteka przyjęła 1420 woluminów z Okręgowego Ośrodka Szkolenia Zawodowego. Przyjęty księgozbiór uzupełnia dział nauk technicznych, który był dotychczas niedostatecznie rozbudowany.

e) Z okazji 15-lecia Biblioteka otrzymała w darze 98 cennych książek pedagogicznych od byłego nauczyciela. Wśród nich znajdują się pozycje przez czytelników bardzo poszukiwane, jak *Historia wychowania*, Kota; *Źródła historii wychowania* tegoż autora; *Psychologia wieku dojrzewania*, Baleya i inne.

Stan księgozbiorów 18 bibliotek powiatowych na dzień 30 IX 1961 roku wynosi 74 413 woluminów i 1800 roczników czasopism. Do bibliotek powiatowych wpływały książki z przydziałów Ministerstwa Oświaty, z zakupów dokonywanych przez Bibliotekę Wojewódzką oraz od 1957 r. z zakupów własnych w oparciu o budżety inspektoratów oświaty. Te trzy równoległe źródła zaopatrywania pozwoliły bibliotekom wydatnie zwiększyć swoje księgozbiory. Rozmieszczenie ich w poszczególnych bibliotekach jest bardzo nierównomierne i waha się w granicach od 3000 do 7 600 woluminów. W 1958 r. biblioteki powiatowe przyjęły w depozyt księgozbiory oddziałów powiatowych ZNP w ilości około 3 000 woluminów.

Czytelnicy. W liczbie 1240 czytelników zapisanych w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w dniu 30 listopada 1961 r. —

nauczycieli szkół podstawowych jest	51%
w tym pracujących na wsi	42%
nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i zawodowych	14%
słuchaczy SN	21%
pozostałych zaś	14%
to pracownicy administracji szkolnej, pracownicy nauki Stacji Naukowej PTH, Muzeum Mazurskiego, Teatru i Wyższej Szkoły Rolniczej oraz uczniowie klas maturalnych.	

W pedagogicznych bibliotekach powiatowych na ogólną liczbę 3232 czytelników wg stanu z dnia 30 września 1961 r. —

nauczycieli szkół podstawowych jest	84%
w tym pracujących na wsi	67%
pozostali (czytelnicy inni)	16%

Analizując dane cyfrowe widzimy, że procentowo największa grupa czytelników — to nauczyciele szkół podstawowych, a w bibliotekach powiatowych — pracujący na wsi. Ta wzrastająca z roku na rok liczba czytelników ze środowisk wiejskich jest w dużej mierze zasługą kierowników bibliotek powiatowych, którzy dowożą książki na konferencje rejonowe i tam je wymieniają.

Czytelnicy Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej — to w większości nauczyciele studium zaocznie na studiach nauczycielskich lub uniwersytetach. Pod kątem potrzeb tej grupy czytelników jest gromadzony i systematycznie uzupełniany księgozbiór. Wygodnie urządzona czytelnia z podręcznym księgozbiorem oraz ośrodek informacyjno-bibliograficzny, przygotowany do udzielania porad, ułatwia pracę studium. Czytelnicy mają do dyspozycji kartoteki zagadnieniowe, bardziej rozbudowane w zakresie historii, filologii polskiej, a przede wszystkim nauk pedagogicznych. Niezależnie od tego znajdują się w czytelnicy kartoteki zagadnieniowe dotyczące regionu Warmii i Mazur. Piszący prace magisterskie zarówno nauczyciele, jak i inni czytelnicy, korzystają z wypożyczeń międzybibliotecznych. Ta forma pomocy czytelnikom rozwija się coraz bardziej.

Oprócz czytelników doksztalcających się, z usług Biblioteki korzystają także nauczyciele-praktycy oraz pracownicy nadzoru pedagogicznego i ośrodków metodycznych. Dla tej grupy czytelników gromadzone są książki i czasopisma oraz sporządzane kartoteki zagadnieniowe, uwzględniające aktualne potrzeby szkolnictwa.

Sluchacze studiów nauczycielskich oraz uczniowie klas maturalnych znajdują w Bibliotece wiele opracowań krytycznych, monografii i innych materiałów. Czytelnicy ci, zwłaszcza uczniowie, napotykają na duże trudności w korzystaniu z księgozbioru. Stąd zachodzi potrzeba przeprowadzenia z nimi przysposobienia czytelniczego.

Organizowane w latach 1951—1955 tzw. konferencje sierpniowe były okazją do propagowania książek, ułatwiających realizację aktualnie wysuniętych zadań, poprzez opracowywanie zestawień bibliograficznych, rozprowadzanie ulotek, informujących o działalności bibliotek pedagogicznych, organizowanie wystaw, często okazałych, z odpowiednią oprawą graficzną.

Celem zapoznania nauczycielstwa z niezbędnymi pozycjami Biblioteka Pedagogiczna łącznie z Wojewódzkim Ośrodkiem Doskonalenia Kadr Oświatowych brała udział w opracowywaniu i realizacji planów czytelniczych, dostarczając do punktów dyskusyjnych odpowiednie książki i opracowania krytyczne.

Chcąc przyjść z pomocą nauczycielstwu w poznaniu własnego regionu, zwłaszcza po wprowadzeniu niektórych zagadnień do programów szkolnych, Biblioteka Wojewódzka w 1956 r. wydała w nakładzie 2000 egzemplarzy adnotowaną bibliografię *Warmia i Mazury*, która została rozprowadzona do bibliotek i szkół. Była to w tym czasie pierwsza podjęta praca, zmierzająca do wskazania nauczycielstwu źródeł, dotyczących dziejów Warmii i Mazur.

W 1960 r. wobec rozpoczynającego się Millenium, Biblioteka wydała w nakładzie 1000 egzemplarzy bibliografię *Grunwald*, również opracowaną pod kątem potrzeb nauczyciela.

Poza tym pracownicy Biblioteki udzielają bezpośrednich informacji, a także omawiają na konferencjach zarówno nowości, jak i inne pozycje, związane tematycznie z daną poradą.

Wymienione prace Biblioteki na zewnątrz oraz przygotowywanie materiałów do obsługi czytelnika na miejscu mogły być zrealizowane dzięki zorganizowaniu od 1955 r. Ośrodka Informacyjno-Bibliograficznego.

Obecnie w Bibliotece pracuje 9 osób, w tym 6 na stanowiskach kierowników działów:

służby informacyjno-bibliograficznej; opieki nad pedagogicznymi bibliotekami powiatowymi; udostępniania księgozbioru (czytelnia i wypożyczalnia); opracowywania zbiorów; gromadzenia księgozbioru; administracyjno-gospodarczego.

Biblioteka Pedagogiczna odegrała w okresie 15-lecia ważną rolę jako placówka kulturalna. Stała się ośrodkiem ruchu umysłowego wśród nauczycielstwa. Zgromadziła i opracowała księgozbiór specjalny, jedyny w Olsztynie z zakresu nauk pedagogicznych, skupiając jednocześnie wiele pozycji naukowych z innych dyscyplin, zwłaszcza humanistycznych, których nie posiada żadna inna biblioteka w Olsztynie.

Dzięki istnieniu bibliotek pedagogicznych wielu nauczycieli mogło podnieść swoje kwalifikacje lub uzyskać stopnie naukowe.